

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIUS

PAŽYMA DĖL X SKUNDO PRIEŠ LIETUVOS KALĖJIMŲ TARNYBOS ALYTAUS KALĖJIMĄ

2023 m. gruodžio 19 d. Nr. 4D-2023/1-986
Vilnius

SKUNDO ESMĖ

1. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierė 2023 m. rugsėjo 27 d. gavo X (toliau – Pareiškėjas) skundą dėl Lietuvos kalėjimų tarnybos Alytaus kalėjimo (toliau – AK ir Alytaus kalėjimas) pareigūnų veiksmų (neveikimo), galimai verčiant Pareiškėją naudotis sena pavarde (toliau – Skundas).

2. Skunde, be kitų aplinkybių, nurodoma:

„[...] esu 2022 m. spalio mėnesį pasikeitęs vardą ir pavardę iš Y į X, tačiau Alytaus kalėjimas mane žemina ir verčia naudoti dvigubą vardą ir pavardę, ant nuteistojo ženkle kurį reikia nešioti visada su savimi pakabintą ant kaklo [...], ant visų praktiškai dokumentų [...], tad jaučiuosi [...] baudžiamas, nes pasikeičiau vardą ir pavardę, tad ir turėtų būti naudojamas naujas vardas ir pavardė o ne dvigubai[...]“ (šios ir kitų citatų kalba netaisyta).

3. Pareiškėjas Seimo kontrolierės prašo ištirti Skunde nurodytas aplinkybes.

TYRIMAS IR IŠVADOS

Tyrimui reikšmingos faktinės aplinkybės

4. Seimo kontrolierė 2023 m. spalio 3 d. raštu Nr. 4D-2023/1-986/3D-2001 kreipėsi į Lietuvos kalėjimų tarnybos direktorių prašydama paaiškinti Skunde aprašytas aplinkybes. 2023 m. gruodžio 7 d. Seimo kontrolierė gavo Lietuvos kalėjimų tarnybos 2023 m. gruodžio 5 d. raštą Nr. 1S-6941.

Šiame rašte ir prie jo pridėtuose dokumentuose pateikta ši informacija:

4.1. „[...] nuteistasis X (toliau – Pareiškėjas) yra pasikeitęs pavardę iš Y į X. [...]“ Asmens tapatybę patvirtinantis dokumentas išduotas 2022-11-25.

4.2. „Laisvės atėmimo vietų įstaigos vidaus tvarkos taisyklių (toliau – Taisyklės), patvirtintų Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2022 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. 1R-444, 39.1 papunktyje reglamentuota, kad nuteistieji privalo matomoje vietoje nešioti laisvės atėmimo vietų įstaigos direktoriaus nustatytos formos kortelę. Pažymime, kad Pareiškėjas naudoja kortelę, kurioje nurodyta jo nauja ir sena pavardės. Lietuvos kalėjimų tarnybos Alytaus kalėjime nuteistojo kortelėje naudojama nauja ir sena pavardės, siekiant palengvinti pareigūnų darbą identifikuoti Pareiškėjo asmenybę, kadangi jo vardu gaunami raštai dažnai atsiunčiami buvusią pavardę. Iš Pareiškėjo nėra

reikalaujama naudoti seną pavardę jam pateikiant prašymus, skundus, paaiškinimus ar kitą dokumentinę medžiagą.“

Tyrimui reikšmingos teisės aktų nuostatos

5. *Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos* (toliau – Konvencija) 8 straipsnis – „1. Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo asmeninis ir jo šeimos gyvenimas, buto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas. 2. Valdžios pareigūnai neturi teisės kištis į naudojimąsi šia teise, išskyrus įstatymo numatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, viešosios tvarkos ar šalies ekonominės gerovės interesams, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat gyventojų sveikatai ar dorovei arba kitų žmonių teisėms ir laisvėms apsaugoti.“

6. *Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22 straipsnis* – „Žmogaus privatus gyvenimas neliečiamas.“

7. *Civilinis kodekso 2.20 straipsnis. Teisė į vardą* – „1. Kiekvienas fizinis asmuo turi teisę į vardą. Teisė į vardą apima teisę į pavardę, vardą (vardus) ir pseudonimą. Neleidžiama įgyti teisių ir pareigų prisidengiant kito asmens vardu. 2. Fizinis asmuo turi teisę naudoti savo pilną ar sutrumpintą vardą (vardus) ir reikalauti iš kitų asmenų nesinaudoti ir neveikti jo vardu be leidimo. 3. Fizinio asmens pavardės ir vardo pakeitimo pagrindus ir tvarką nustato teisės aktai. 4. Fizinis asmuo, pakeitęs pavardę ar vardą, privalo apie tai pranešti savo skolininkams ir kreditoriams. Jeigu šios pareigos asmuo neįvykdo, jam tenka su nepranešimu apie savo pavardės (vardo) pakeitimą susijusių neigiamų pasekmių atsiradimo rizika.“

8. *Laisvės atėmimo vietų įstaigos vidaus tvarkos taisyklių, patvirtintų Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2022 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. IR-444* (toliau – Taisyklės), 39 punktas – „Suimtieji ir nuteistieji privalo vykdyti Suėmimo vykdymo įstatyme ir Bausmių vykdymo kodekse jiems nustatytas pareigas bei laikytis jiems taikomų draudimų ir šių elgesio taisyklių: 39.1. matomoje vietoje nešioti laisvės atėmimo vietų įstaigos direktoriaus nustatytos formos kortelę (kortelė suimtiesiems neišduodama); [...]“.

Tyrimui reikšminga teismų praktika

9. *Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo* (toliau – LVAT) praktika:

9.1. 2021 m. gruodžio 8 d. administracinės bylos Nr. eA-3183-789/2021 nutartyje LVAT konstatavo:

„Valstybės institucijoms, įstaigoms, pareigūnams ir kitiems atitinkamus įgaliojimus turintiems asmenims kyla pareiga vadovautis Viešojo administravimo įstatyme įtvirtintais gero viešojo administravimo, objektyvumo, proporcingumo, nepiktnaudžiavimo valdžia principais. Valdžios institucijos, siekdamos įgyvendinti gero viešojo administravimo principą, užtikrinti žmogaus teisių ir laisvių bei privataus asmens, kaip silpnesnės santykio su viešąja administracija šalies, apsaugą, privalo bet kurioje situacijoje vadovautis fundamentaliais protingumo, teisingumo, sąžiningumo principais, sprendimų priėmimo metu atsižvelgti į susiklosčiusių faktinių aplinkybių visumą (žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. kovo 4 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A552-385/2014, 2017 m. balandžio 10 d. nutartį administracinėje byloje Nr. eA-322-552/2017, 2017 m. spalio 26 d. nutartį administracinėje byloje Nr. eA-4221-502/2017). Atsakingo valdymo (gero administravimo) principas įtvirtina viešojo administravimo subjekto pareigą imtis aktyvių veiksmų (žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. liepos 31 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A-1547-502/2015). Iš gero administravimo principo išplaukia, kad valstybės institucijos, priimdamos administracinius sprendimus (vykdydamos valdžios funkcijas), privalo dirbti rūpestingai (žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m.

sausio 8 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A-1-502/2015, 2015 m. kovo 26 d. sprendimą administracinėje byloje Nr. A-1069-502/2015)“.

9.2. 2013 m. gruodžio 2 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. A520-2473/2013 LVAT konstatavo, kad valstybės institucijos turi veikti „kaip *bonus pater familias*, t. y. apdairiai ir rūpestingai“.

9.3. 2015 m. spalio 5 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. A-2221-520/2015 LVAT konstatavo:

„Teisėjų kolegija pažymi, kad pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22 straipsnį žmogaus privatus gyvenimas neliečiamas; įstatymas ir teismas saugo, kad niekas nepatirtų savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį ir šeiminių gyvenimą, kėsینimosi į jo garbę ir orumą. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – ir Konvencija) 8 straipsnis taip pat garantuoja asmenų teisę į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą, kuris pagal EŽTT praktiką apima ir asmenų teisę į savo vardą bei pavardę, t. y. EŽTT savo praktikoje yra pasisakęs, kad asmens teisė į vardą ir pavardę patenka į Konvencijos 8 straipsnio taikymo sritį. Atsižvelgiant į tai, EŽTT jurisprudencijoje pripažįstamas Konvencijos 8 straipsnio taikymas ginčiuose dėl vardų ir pavardžių vartojimo (žr. EŽTT 2004 m. gruodžio 7 d. sprendimą *Mentzen (Mencena) prieš Latviją*).“

Tyrimo išvados

10. Skunde rašoma, kad Alytaus kalėjime Pareiškėjui liepiama nešioti asmens identifikavimo kortelę su dviem vardais ir pavardėmis, nors Pareiškėjas vardą ir pavardę yra pasikeitęs 2022 metų spalį.

11. Civiliniame kodekse yra įtvirtinta teisė į vardą, tai reiškia, jog kiekvienas asmuo turi teisę būti vadinamas tokiu vardu, koks yra įrašytas jo tapatybės kortelėje. Taisyklėse numatyta, kad suimtieji ir nuteistieji privalo matomoje vietoje nešioti laisvės atėmimo vietų įstaigos direktoriaus nustatytos formos kortelę. Taigi, teisės aktuose yra numatyta pareiga Pareiškėjui nešioti nustatytos formos kortelę, kurią išduoda įstaiga ir kurioje būtų įrašytas Pareiškėjo vardas. Šiuo atveju Pareiškėjas skundžiasi, jog Alytaus kalėjimo pareigūnai verčia jį nešioti kortelę, kurioje įrašyti du vardai (senasis ir naujasis) ir dvi pavardės (senoji ir naujoji).

Skundo tyrimo metu nustatyta, kad Pareiškėjui 2022 m. lapkričio 25 d. yra išduotas asmens tapatybę patvirtinantis dokumentas su nauju vardu ir pavarde – X. Apie Pareiškėjo vardo ir pavardės keitimą Alytaus administracijai yra žinoma.

AK administracija pripažįsta, kad Pareiškėjui išduotoje nuteistojo kortelėje įrašytas ir naujasis vardas ir pavardė, ir senasis, siekiant palengvinti pareigūnų darbą identifikuoti Pareiškėjo asmenybę. Pasak AK administracijos, iš Pareiškėjo nėra reikalaujama naudoti senąjį vardą ir pavardę jam pateikiant prašymus, skundus, paaiškinimus ar kitą dokumentinę medžiagą.

12. Seimo kontrolierė atkreipia dėmesį, kad žmogaus teisių požiūriu, asmens vardas ir pavardė yra svarbi jo tapatybės dalis. EŽTT praktikoje klausimai dėl vardų ir pavardžių rašybos patenka į Konvencijos 8 straipsnio nuostatomis ginamą privataus ir šeimos gyvenimo sritį, nes asmenvardžiai neabejotinai atlieka esminį vaidmenį nustatant asmens tapatybę. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas taip pat yra nurodęs, kad asmens vardas ir pavardė yra vienas iš jo identiteto ir privataus gyvenimo elementų. Taigi, teisė į vardą ar pavardę yra privataus gyvenimo dalis. LVAT teisėjų kolegija pažymi, kad ir, pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22 straipsnį, žmogaus privatus gyvenimas neliečiamas; įstatymas ir teismas saugo, kad niekas nepatirtų savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį ir šeiminių gyvenimą, kėsинimosi į jo garbę ir orumą.

Alytaus kalėjimo pareigūnai, vykdydami pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai, atsižvelgdami į Pareiškėjo teisėtą interesą būti vadinamam tuo vardu ir pavarde, kuri įrašyta jo asmens tapatybę patvirtinančiame dokumente, privalėjo išduoti Pareiškėjui nuteistojo kortelę, kurioje būtų įrašytas toks vardas ir pavardė, kuri yra galiojančiame asmens dokumente. Alytaus kalėjimo pareigūnų paaiškinimas, jog Pareiškėjo išduotoje nuteistojo kortelėje įrašyta ir senoji Pareiškėjo pavardė, ir

naujoji dėl pareigūnų patogumo identifikuoti Pareiškėją, niekaip nedera su pareigūnų pareiga elgtis atidžiai ir rūpestingai, gerbti asmens privatų gyvenimą ir jo identitetą. Tokie pareigūnų veiksmai pažeidžia Pareiškėjo teisę vadintis tuo vardu, kuris yra įregistruotas valstybės registruose ir įrašytas jo asmens tapatybę patvirtinančiame dokumente – X. Esant tokiai situacijai, Alytaus kalėjimas, atsižvelgdamas į pareigūnų pareigą gerbti asmens teisę į privatų gyvenimą bei Pareiškėjo teisėtą interesą būti vadinamam tuo vardu ir pavarde, kuri įrašyta jo asmens tapatybę patvirtinančiame dokumente, jau nuo 2022 m. lapkričio 25 d. arba kai tik AK buvo gautas asmens tapatybę patvirtinantis dokumentas turėjo pareigą per protingą laiką pakeisti nuteistojo kortelę su naujuoju vardu ir pavarde, visur naudoti tik naująjį Pareiškėjo vardą ir pavardę. Šios pareigos nevykdymo ar netinkamo vykdymo nepateisina AK nurodyta aplinkybė, jog abu (senasis ir naujasis) vardai ir abi (senoji ir naujoji) pavardės yra vartojamos dėl pareigūnų patogumo.

13. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad AK pareigūnai savo veiksmais (neveikimu) pažeidė Pareiškėjo teisę būti vadinamam vardu ir pavarde, kuri įrašyta asmens tapatybę patvirtinančiame dokumente, todėl Skundas pripažįstamas pagrįstu.

SEIMO KONTROLIERĖS SPRENDIMAS

14. Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 1 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierė nusprendžia X skundą dėl Alytaus kalėjimo pareigūnų veiksmų (neveikimo), galimai neužtikrinant teisės būti vadinamam tuo vardu ir pavarde, kuri yra nurodyta jo asmens tapatybę patvirtinančiame dokumente, pripažinti pagrįstu.

SEIMO KONTROLIERĖS REKOMENDACIJA

15. Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 14 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierė LKT direktoriui rekomenduoja:

imtis priemonių užtikrinti Pareiškėjo teisę į vardą, išduodant nuteistojo kortelę su duomenimis, įrašytais galiojančiame asmens tapatybę patvirtinančiame dokumente.

Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad informacija apie siūlymų (rekomendacijų) išnagrinėjimą Seimo kontrolieriui turi būti pateikiama nedelsiant priėmus sprendimus dėl priemonių, kurių bus imamasi, atsižvelgiant į Seimo kontrolieriaus siūlymą (rekomendaciją), bet ne vėliau kaip per 30 dienų nuo siūlymo (rekomendacijos) gavimo dienos.

Seimo kontrolierė

Erika Leonaitė